



Yaşar KƏLBİYEV,
Vergilər Nazirliyinin
Tədris Mərkəzinin rəisi,
i.e.d., baş vergi xidməti
müşaviri

Böyük Britaniyanın vergi sistemi və onun əsas xüsusiyyətlərinin təhlili

Məqalədə Böyük Britaniyanın vergi sisteminin ümumi xarakteristikası nəzərdən keçirilmiş, ümumdövlət və yerli vergilərinin səciyyəvi xüsusiyyətləri araşdırılmış və həyata keçirilən vergi islahatları təhlil edilmişdir.

1. Böyük Britaniyanın vergi sisteminin ümumi xarakteristikası

Böyük Britaniyanın vergi sistemi ikisəviyyəli olmaqla ümumdövlət və yerli vergilərdən ibarətdir.

Ümumdövlət vergiləri aşağıdakılardır:

- fiziki şəxslərin gəlir vergisi;
- korporasiyaların gəlir vergisi (korporativ vergi);
- kapitalın artımına vergi ;
- miras vergisi;
- dolaylı vergilər (əlavə dəyər vergisi, aksizlər və rüsumlar, gerb yığımları).

Ümumdövlət vergiləri bütün vergi daxilolmalarının 90 faizini təşkil edir.

Yerli vergilər əmlak vergilərindən ibarətdir və onlar vergi gəlirlərinin 10 faizini təşkil edir.

Vergilər ingilis dövlət büdcəsinin gəlirlər hissəsinin formalaşmasında əsas rol (90 faizədək) oynayırlar.

Böyük Britaniyanın vergi qanunvericiliyinin əsasını əhali və korporasiyaların gəlir vergisinə münasibətdə 1970-ci il qanunvericilik Aktı, əlavə

dəyər vergisinə münasibətdə 1979-cu il Aktı, korporasiya vergilərinə münasibətdə 1996-cı il Aktı təşkil edir. Bunlarla yanaşı, hər il ölkənin yeni büdcə qanununa uyğun olaraq mövcud qanunvericilik aktlarına bir sıra dəyişikliklər edilir.

Britaniya parlamenti qanunvericilik hakimiyyətinə malikdir və hər il vergi qanunvericiliyinə dəyişikliklər etmək səlahiyyəti vardır. Sonradan həmin dəyişikliklər ölkə hökuməti tərəfindən təsdiqlənir. Vergi qanunvericiliyinin tətbiqi məsələlərinin tənzimlənməsi xüsusi hüququ orqana – Məxfi Şuraya, nazirliklərə və Daxili Gəlirlər İdarəsinə verilir. Bu orqanların səlahiyyətləri parlament tərəfindən dəqiq müəyyənləşdirilmişdir.

2. Böyük Britaniyanın ümumdövlət vergiləri

Əhaldən tutulan gəlir vergisi Britaniyanın daha iri ümumdövlət vergilərindən biri hesab edilir.

Fərdi gəlir vergisi Britaniyanın gəlir əldə edən bütün əhalisi tərəfindən ödənilir. Lakin vergitutma rejimi vergi ödəyicisinin statusundan asılıdır. Vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq vergi ödəyiciləri rezidentlərə və qeyri-rezidentlərə bölünür. Böyük Britaniya rezidentinin gəlirləri onların mənbəyindən asılı olmayaraq vergiyə cəlb olunur. Qeyri-rezident isə yalnız bu ölkənin ərazisində əldə etdiyi gəlirlərindən vergini ödəməlidir.

Rezidentin statusu şəxsin Böyük Britaniyada olduğu günlərin sayından asılıdır. Aşağıdakı əsas qaydalar tətbiq edilir:

- şəxsin Böyük Britaniyada fiziki olmaması zamanı o qeyri-rezident hesab edilir;
- fiziki şəxs Böyük Britaniyada bir vergi ili ərzində 183 gündən artıq müddətdə qaldıqda o, rezident sayılır;
- şəxs Böyük Britaniyada dörd illik dövr ərzində hər il 90 gündən artıq müddətə qalarsa, bu halda da o rezident hesab edilir;
- əgər şəxsin Böyük Britaniyada yaşayış binası (yeri) varsa, onun tərəfindən Britaniyada keçirdiyi bir günə görə də, o hətta həmin yaşayış binasından (yerindən) istifadə etmədikdə belə, rezidentlik statusunu əldə edir.

İngilis vergi hüququ həmçinin, daha iki anlayışı da nəzərdə tutur: adi rezident və domisil.

“Adi rezident” termini Böyük Britaniyada daimi yaşayış yerinə malik olan, xidməti və şəxsi işi ilə bağlı xaricə qısamüddətli ezamiyyələri nəzərə almamaqla orada özünün bütün həyatını keçirən şəxsləri əhatə edir. Əgər xaricdə daimi yaşayış yerinə malik olan şəxs Böyük Britaniyaya gələrkən Böyük Britaniyada daimi qalib yaşayacağını dəqiq bilmirsə, onda üç il müddət ərzində o adi rezident hesab edilir.

Şəxsin Böyük Britaniyaya daimi yaşamaq üçün gəlməsi halında o, ilk gündən adi rezident hesab edilir.

“Domisil” şəxsin daimi yaşayış yerinin olduğu ölkədə olmasıdır. “Domisil” anlayışı vətəndaşlıq və rezidentlik anlayışlarından fərqlənir. Şəxs birdən artıq ölkənin rezidenti ola bilər, lakin konkret zaman dövründə yalnız bir ölkədə domisil ola bilər. Böyük Britaniyada işləyən xarici vətəndaşa bu ölkədə domisil kimi baxılmır.

Fiziki şəxslərdən gəlir vergisi məcmu gəlirdən deyil, gəlirin mənbəyindən asılı olaraq şedullar üzrə tutulur. Hər bir şedul xüsusi qayda ilə vergiyə cəlb olunur. Gəlirlərin bu şəkildə ayrı-ayrılıqda vergiyə cəlb olunması “gəlirlərin mənbədə yaxalanması” məqsədini güdür.

Altı şedul fəaliyyət göstərir və onların da bəzilərinin daxili dərəcələr üzrə bölgüsü vardır (*şəkil 1*).

Gəlir vergisinin ödənilməli olan məbləğinin müəyyən edilməsi üçün əldə olunan faktiki illik gəlirdən vergi güzəştləri çıxılır.

Fərdi gəlir vergisi bütün mənbələr üzrə vergi tutulan gəlirlərin bütün növlərindən progressiv dərəcələr üzrə tutulur:

- 1.920 funt sterlinq həcmində ilk vergi tutulan məbləğdən – 10 % (bu start dərəcə adlanır);
- 1.921 funt sterlinqdən 29.900 funt sterlinqədək olan gəlir məbləğindən – 22 % (bu baza dərəcədir);
- 29.900 funt sterlinqdən yüksək olan məbləğdən – 40 % (yüksək dərəcə).

Həcmi 29.900 funt sterlinqə qədər olan dividendlərə tətbiq olunan gəlir vergisinin dərəcəsi 10 %, 29900 funt sterlinqdən artıq olan məbləğə isə 32,5 % təşkil edir.

Böyük Britaniyanın hər bir rezidentinə vergiyə cəlb olunmayan minimum barədə qayda şamil edilir. Bu elə bir məbləğdir ki, ondan heç bir vergi tutulmur. Məsələn, son illərdə yaşı 65-dək olan şəxslər üçün vergi tutulmayan minimum 4.615 funt sterlinq, yaşı 65-dən 74-dək olan şəxslər üçün 6.190 funt sterlinq, yaşı 75-dən çox olan şəxslər üçün isə 6.370 funt sterlinq müəyyən edilmişdir.

Hazırda ailə üzvlərinin gəlirləri ayrı-ayrılıqda vergiyə cəlb olunur. Vergitutma bazasına həmçinin, bir sıra kiçik güzəştlər də təsir edir. Bura gözdən əlillərə, tam olmayan ailələrə və ev işçisinin (qulluqçunun) köməyinə ehtiyacı olan və bu köməkdən istifadə edən şəxslərə verilən güzəştlər aid edilir.

Böyük Britaniya qeyri-rezidentlərinin bir qayda olaraq gəlir vergisi üzrə fərdi güzəştlər almaq hüququ yoxdur. Lakin aşağıdakı hallarda güzəştlər verilə bilər:

a) Millətlər Birliyinə daxil olan ölkələrdə, yaxud İrlandiya Respublikasında yaşayanlar və Britaniya təbəələri;

b) Böyük Britaniyanın, yaxud ingilis koloniyalarının dövlət xidməti aparatının qulluqçuları və köhnə qulluqçuları;

c) Men və Normand adlarının rezidentləri;

d) əvvəllər Böyük Britaniyanın rezidenti olmuş, lakin özünün, yaxud ailə üzvlərinin xəstəliyi səbəbindən hazırda digər ölkələrin rezidenti olan şəxslər;

e) həyat yoldaşı vəfat etmiş dövlət qulluqçuları;

f) Böyük Britaniya ilə vergi sazişi bağlanmış ölkələrin rezidentləri.

Fiziki şəxslərin aşağıdakı gəlirləri gəlir vergisinə cəlb olunmur:

- pul formasına çevrilməsi mümkün olmayan və yalnız onu alan tərəfindən istifadə edilən natura formada müavinətlər;

- milli əmanət sertifikatları üzrə faizlər;

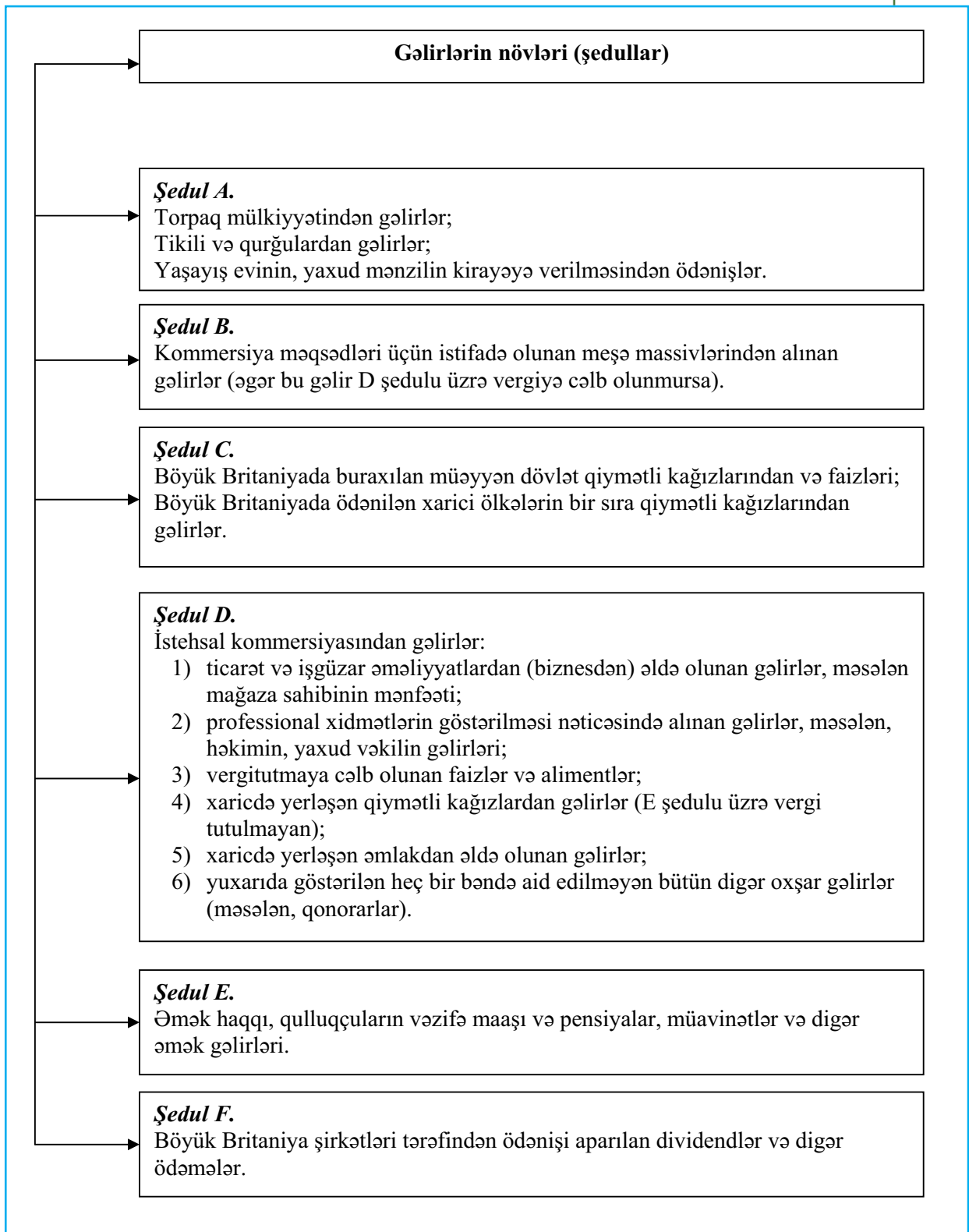
- əlillərə verilən müavinətlər;

- tələbələrə verilən təqaüd və müavinətlər;

- işsizlik müavinəti;

- xəstəlik və analıq müavinətləri.

Gəlir vergisi məcmu illik gəlir nəzərə alınmaqla kumulyasiyalı baza əsasında hesablanır. Belə ki, öhdəliyin hesablanması zamanı bir həftədə olan aşağı əmək haqqı növbəti həftədəki yüksək əmək haqqı ilə, yaxud əksinə müqayisə edilir. Böyük Britaniyanın vergi sisteminin xüsusiyyəti elədir ki, gəlir vergisi təkcə kumulyasiyalı əsasda hesablanmır, həmçinin, bu şəkildə də tutulur (yığılır). Digər ölkələrdə kumulyasiyalı baza verginin yığılması üçün deyil, yalnız onun hesablanması üçün xarakterikdir: vergi həftədə qazanılmış əmək haqqı nəzərə alınmaqla hər həftə ödənilir, əgər illik gəlirin yenidən hesablanmasına zərurət olarsa, bu adətən ilin sonunda aparılır. İngilis vergi sistemi isə əksinə, elə bir situasiyanın təmin olunmasına çalışır ki, bu zaman ilin hər bir ayrı zaman anında illik verginin müəyyən uyğun payının tutulmasına zəmanət (imkan) olsun. Belə ki, kumulyasiyalı olmayan sistemdə hər həftə illik vergi güzəştinin 1/52 hissəsi çıxılır. Kumulyasiyalı sistem halında da bu baş verir, lakin əgər həftəlik gəlir həftəlik güzəştdən az olarsa, onda izafi məbləğ ilin əvvəlki dövründə ödənilən vergi hissəsinə aid edilir. Beləliklə, verginin qaytarılması halı mümkün olur. Əgər əvvəl ödənilmiş vergi güzəştin nəzərə alınması mümkün olmayan məbləğdən az olarsa, onda istifadə edilməmiş güzəşt növbəti həftələrdə



Şəkil 1. Gəlir vergisinə cəlb olunan gəlir növləri.

gələcək vergi hesablamaları hesabına aid edilir. Ona görə də bütün il ərzində vergi ödənişlərinin ciddi uçotunu aparmaq lazım gəlir. Əgər iş düzgün şəkildə aparılarsa, onda bu, vergi ödəyicisi tərəfindən ilin sonunda heç bir mürəkkəb əlavə hesablamalar aparmadan müvafiq vergi payının ödənilməsinə zəmanət kimi çıxış edir. Qeyd olunan sistemin aydın görünən üstünlükləri ilə yanaşı, çatışmazlıqları da vardır. Belə ki, hər bir vergi ödəyicisi bütün il ərzində həftəlik vergi hesablamalarının aparılmasını təmin etməlidir ki, bu da inzibati baxımdan əlavə və əməltutumlu işdir. Vergi ödəyicisinin ailə vəziyyətində vergi ili ərzində baş verən dəyişikliklər də həmçinin, müəyyən mürəkkəblilər yarada bilər.

Korporativ vergi şirkətlərin əvvəllər fəaliyyətdə olan vergitutma sistemini əvəz etmişdir. Korporativ vergi rezident şirkətlərin bütün vergi ili ərzində əldə etdiyi bütün mənfəətindən tutulur. İngilis qanunvericiliyində “şirkət” anlayışına korporativ orqanlar və korporativ olmayan assosiasiyalar (yoldaşlıqlar istisna olmaqla – onlar fiziki şəxslər kimi vergiyə cəlb olunur) aid edilir. Rezident şirkətlərə o korporativ orqanlar aid edilir ki, onlar bu ölkədə fəaliyyət göstərir və həmin fəaliyyətə bu ölkədə nəzarət olunur, yəni bu şirkətin idarəetmə orqanı bu ölkədə yerləşir. Korporativ vergi şirkətin gəlirlərindən yol verilən xərclər çıxıldıqdan sonra tutulur. Bu sistemə beş əsas əlamət xasdır:

1) şirkət özünün bütün mənfəətindən (həm bölüşdürülmüş, həm də bölüşdürülməmiş) eyni dərəcə üzrə korporativ vergi ödəyir;

2) mənbədə dividendlərdən gəlir vergisi tutulmur;

3) əgər şirkət dividend ödəyirsə, onda o korporativ vergi hesabına cari vergi ödənişini

aparmalıdır, yəni səhmdarlar arasında bölüşdürülməli olan mənfəət məbləğinə vergi dərəcəsini tətbiq etməklə hesablanmış avans korporativ vergini ödəməlidir;

4) dividendlər alan Böyük Britaniya rezidentlərinə icazə verilir ki, onlar gəlir vergisini ödəyərkən cari vergi ödənişi məbləğlərini nəzərə alsınlar;

5) hesabat dövrünün sonunda şirkət tərəfindən ödənilən cari vergi ödənişləri korporativ verginin ödənilməsi hesabına öhdəliklərin ümumi məbləğindən çıxılır.

Böyük Britaniyada özünün filialları vasitəsilə ticarətlə məşğul olan qeyri-rezident şirkətlər aşağıdakı gəlirlər üzrə korporativ vergini ödəyirlər:

- birbaşa, yaxud dolaylı şəkildə bölmələr, yaxud onların adından göstərilən ticarət fəaliyyətindən gəlirlər;

- bu bölmələr tərəfindən istifadə olunan mülkiyyətdən, yaxud mülkiyyət hüquqlarından gəlirlər;

- bu bölmələr tərəfindən istifadə olunan aktivlərin kapital artımı.

Qeyri-rezident şirkətlər Böyük Britaniyada yaranan, kapital artımı vergisinə cəlb olunmayan istənilən gəlirlərdən baza dərəcə üzrə vergiyə cəlb olunurlar. Eyni zamanda, qeyri-rezident şirkətlər bölüşdürülməmiş mənfəət məbləğindən cari korporativ vergini ödəmirlər.

Korporativ verginin aşağıdakı dərəcələri tətbiq olunur:

- 300.000 funt sterlinqədək olan xalis mənfəətdən – 25 %;

- 1.500.000 funt sterlinqdən yüksək olan xalis mənfəətdən – 33%.

Əgər xalis mənfəət məbləği 300.000 funt ster-

linqdən 1.500.000 funt sterlinqədək olarsa, onda 300.000 funt sterlinq məbləğindən 25%, həmin məbləğdən yüksək olan mənfəət payından isə 35% dərəcə üzrə vergi tutulur.

Vergi tutulan mənfəətin azaldılması müxtəlif xərc maddələri hesabına aparılır (*şəkil 2*).

Şimal dənizində neft hasilatı ilə məşğul olan şirkətlər üçün xüsusi vergi rejimi tətbiq edilir. Bu şirkətlər 75% dərəcə üzrə **neft korporativ vergisini** ödəyirlər. Onlar ümumi korporativ verginin ödənilməsindən azad edilmirlər. Böyük Bri-taniya şirkətləri, həmçinin, kapital artımı vergisinə də cəlb olunurlar.

Kapital artımı vergisi mənfəət gətirən müəyyən növlü kapital aktivlərinin təqdim edilməsi zamanı tutulur. Şəxsi avtomobillər, binalar, milli əmanət sertifikatları, istiqrazlar və s. həmin aktivlərə aid edilir. Bu verginin məqsədi spekulativ əqdlərin kəmiyyətini və mənfəətliyini məhdudlaşdırmaqdan ibarətdir. Bu zaman gəlirlər həmin əmlakın bazar dəyəri ilə onun alış dəyəri arasındakı fərqlə müəyyən edilir.

Fiziki şəxslər bu vergini gəlir vergisinin mövcud ən yüksək dərəcəsi üzrə, şirkətlər isə korporativ verginin əsas dərəcəsi üzrə ödəyirlər. Qeyri-rezident şirkətlər bu vergini ödəmirlər.

Miras vergisi vəsiyyət edənəin sağ olduğu vaxtda (əgər vəsiyyət edilən vaxtdan sonrakı 7 il ərzində vəsiyyət edən vəfat etməzsə) hədiyyə etdiyi hədiyyə növlərinin əksər hissəsindən tutulmur. Əmlakın sahibinin dəyişməsi adlanan belə əməliyyatlar vergi qanunvericiliyində vergitutmadan “potensial azad olunan” kimi təsnif olunur. Əmlakın hədiyyə kimi verilməsi anında vergi tutulmur, lakin əgər hədiyyəni edən şəxs sonrakı 7 il ərzində vəfat edərsə, onda bu cür hədiyyə etmə əməliyyatları vergiyə cəlb edilir.

Verginin dərəcəsi dəyəri 150.000 funt sterlinqdən artıq olan əmlak məbləğindən 40% dərəcə ilə tutulur.

Təqaüd və müavinətlərin ödənilməsinə xərclənən **sosial sığorta ehtiyaclarına ayırmalar** vacib yeri tutur. Bu ayırmalar 4 mümkün qrupdan biri üzrə tutulur. Birinciyə (əsas qrupa) muddla işləyən şəxslər və onların işəgötürənləri aid edilir. İkinci qrupa “özü məşğul” olan şəxslər, yəni mudd münasibətli məşğulluğa aid olmayan şəxslər daxil edilir. Üçüncü qrup üzrə işləməyən, yaxud əvvəlki iki qrupa aid edilməyən vətəndaşlar tərəfindən ödənilən könüllü ayırmalar təşkil edir. Dördüncü qrupa o şəxslər aid edilir ki, onlar ikinci qrup üzrə ayırma ödəyən (özü məşğul) şəxslərə aiddirlər, lakin onların gəlirləri müəyyən edilmiş məbləğdən yüksəkdir. Ayırmaların dərəcələri müvafiq ödəmələrin edilməsi hüququnu verir.

Muddla işləyən şəxslər və onları işə götürənlər üçün ayırmaların dərəcələri diferensiallaşdırılmışdır. Həftədə 54 funt sterlinqdən az gəlir əldə edən şəxslər ayırmaların ödənilməsindən azaddırlar. Əgər qazanılan gəlir bu məbləğdən yüksək olarsa, onda ilk 54 funt sterlinq məbləğindən 2% dərəcə üzrə, həmin məbləğdən yüksək olan gəlirdən isə 9% dərəcə üzrə ayırma tutulur. İkinci və üçüncü qruplar üçün sabit dərəcələr üzrə uyğun olaraq bir həftədə 5,35 və 5,25 funt sterlinq məbləğində ayırmalar ödənilir. Dördüncü qrup üzrə ayırmalar 6,3% dərəcə üzrə tutulur.

Əlavə dəyər vergisi (ƏDV) ümumavropa vergisi hesab edilir, lakin Avropanın hər bir ölkəsi onu bir qədər fərqli şəkildə tətbiq edir.

ƏDV ölkə büdcəsinin gəlirlərində payına görə gəlir vergisindən sonra ikinci yeri tutur və

təxminən onun 17 %-ni formalaşdırır.

Böyük Britaniyada ƏDV ticarət dövriyyəsinin əsas hissəsindən 17,5% dərəcə üzrə tutulur. Lakin bir sıra xidmət növləri ümumiyyətlə, vergiyə cəlb olunmur. Bu xidmətlərə aiddir: yeyinti məhsullarının əsas növlərinin satışı (hazır yeməklərin sifarişçilərə çatdırılması (satılması) istisna olmaqla); kitabların satışı; uşaq geyimlərinin satışı.

Pərakəndə satış üçün ƏDV-nin malın qiymətinə daxil edilməklə nəzərə alınması adi praktika hesab edilir. Pərakəndə ticarət əməliyyatları aparılarkən qiymətin müəyyən edilməsi zamanı bu amil nəzərə alınmalıdır. Ümumilikdə ƏDV şirkətlər üçün böyük məsrəflər yaratmır, ona görə ki, o əsasən fərdi şəxslərin yükü olur. Əksər şirkətlər mal və xidmət alışıları apararkən ödənilən ƏDV-nin bir hissəsini qaytarmalı olurlar.

Lakin Böyük Britaniyada səhiyyə və sosial təminat, təhsil, dəfn, maliyyə əməliyyatları və sığorta sahələrində fəaliyyət göstərən müəssisə və təşkilatlar özlərinin mal və xidmətlərini satarkən ƏDV-nin əvəzləşdirilməsini və mal və xidmətlər alarkən ƏDV-nin əvəzləşdirilməsini tələb edə bilməzlər. Onlar üçün ƏDV məsrəflər kimi nəzərə alınır.

Dolayı vergilər içərisində *aksizlər* ikinci yeri tutur. Alkoqollu içkilər, yanacaq, tütün məmulatları və nəqliyyat vasitələri aksizli mallar hesab edilir. Spirtli içkilərə və yanacağa aksizlər məhsul vahidindən (hər litrdən) sabit məbləğ şəklində tutulur. Tütün məmulatlarına isə malın qiymətinə faiz əlavəsi şəklində tətbiq edilir. Aksiz yığımlarının dərəcəsi 10 %-dən 30 %-dək olan intervalda dəyişilir.

Gömrük rüsumları Avropa İttifaqına daxil

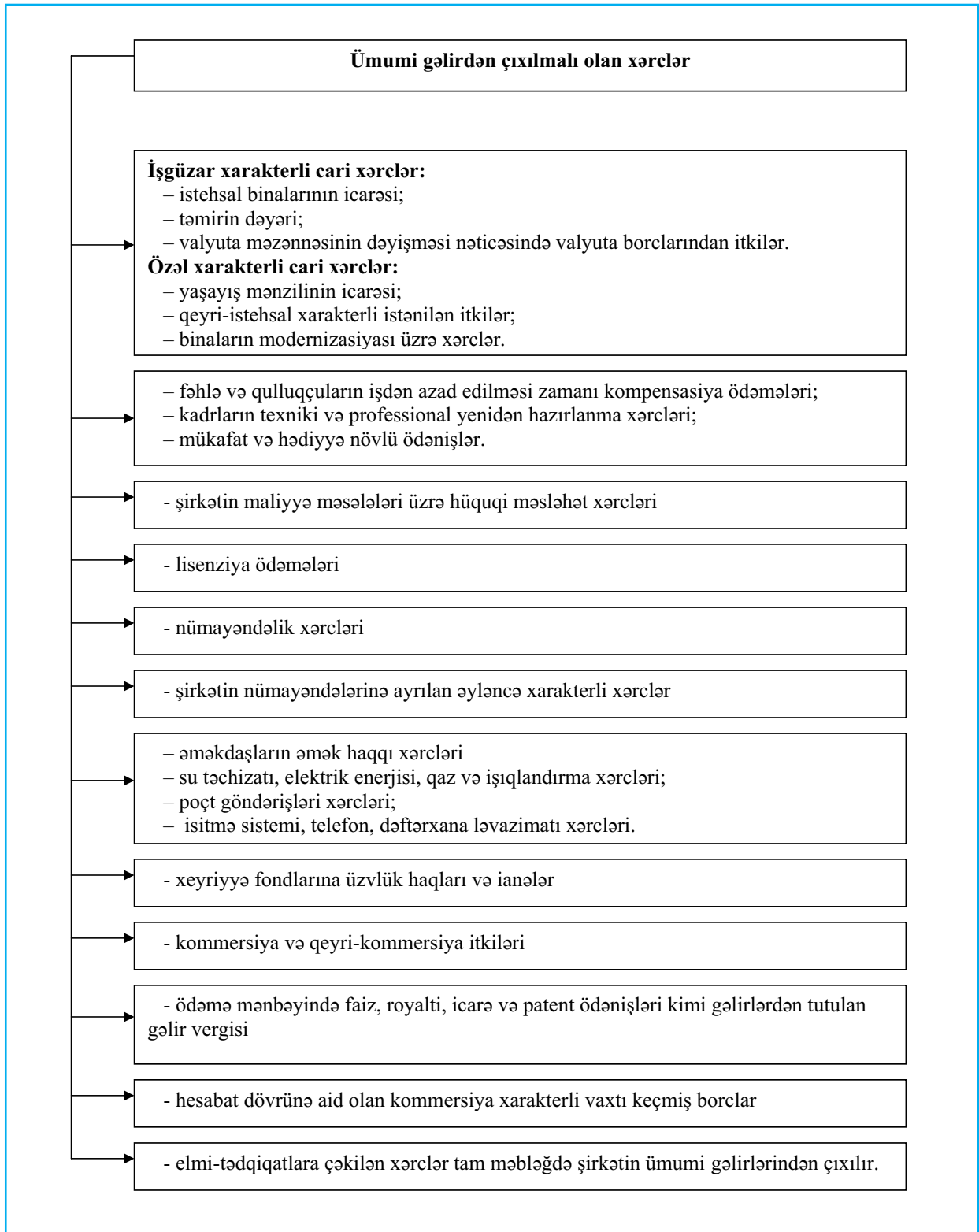
olmayan dövlətlərdən ölkəyə gətirilən mallardan həmin ittifaqın ümumi gömrük tarifinə uyğun olaraq tutulur. Mallar Avropa İttifaqı ölkələri daxilində gömrük rüsumları ödənilmədən tamamilə azad şəkildə yerini dəyişə bilər. Aksizlər və ƏDV malların gətirildiyi ölkədə həmin ölkənin vergi dərəcələri tətbiq olunmaqla tutulur.

Gerb yığımları əqdlərdən və şəxslərdən tutulan vergi deyil, bu sənədlərə görə ödənilən vergidir. Böyük Britaniyada tətbiq olunan ən qədim vergilərdəndir. İlk dəfə gerb yığımları 1694-cü ildə daxil edilmişdir. Gerb yığımları şəxslər tərəfindən mülki-hüquqi əqdlərin tətbiq olunması zamanı sabit qiymət, yaxud xidmətin dəyərindən faiz əsasında tutulur. Kommersiya və hüquqi sənədlərə bu verginin ödənilməsinə təsdiq edən xüsusi ştamplər vurulur. Gerb yığımlarının dərəcəsi mülkiyyətinin dəyərinin 1 %-i, qiymətli kağızlar üzrə isə onların alınmasına ödənilən qiymətin 0,5 %-i təşkil edir.

3. Böyük Britaniyanın yerli vergiləri

Böyük Britaniyanın yerli vergilərinə əmlak vergisi və bələdiyyə vergisi aiddir.

Böyük Britaniyada yerli büdcələrin gəlirlərinin vergi daxilolmalarının əsas mənbəyini *əmlak vergisi* təşkil edir. O, daşınmaz əmlak - torpaq, yaşayış binaları, mağaza, zavod və fabrik mülkiyyətçilərindən və istifadəçilərindən tutulur. Həmin verginin ödəyicilərinin sırasına yaşayış binasını kirayə götürən və mənzil haqqı ödəyən şəxslər də aid edilir. Bundan əlavə, vergi orqanları istifadə olunmayan mülkiyyət sahiblərini də əmlak vergisinə cəlb edirlər. Kənd təsərrüfatı torpaqları və həmin torpaqlar üzərində yerləşən tikililər (yaşayış binaları istisna olmaqla),



Şəkil 2. Ümumi gəlirdən çıxılan xərclər.

həmçinin, kilsələr vergitutmaya cəlb edilmir. Vergitutma bazası əmlakın illik xalis dəyəri hesab edilir. Hər 10 ildə bir dəfə əmlakın dəyərinin yenidən qiymətləndirilməsi aparılır. Bu o məqsədlə edilir ki, əmlakın dəyəri real bazar dəyərinə uyğunlaşdırılmış olsun. Əmlak vergisinin dərəcəsi bələdiyyələrin maliyyə resurslarına olan tələbatı nəzərə alınmaqla tərtib olunur, ona görə də onu kəmiyyəti Böyük Britaniyanın şəhərlər və qraflıqları üzrə bir-birindən əhəmiyyətli fərqlənir. Vergi hər yarım ildə bir dəfə, rüblər üzrə, yaxud bərabər paylarla 10 dəfəyə tutulur. Aztəminatlılar üçün yerli vergilərin tutulması üzrə qanunla bir sıra güzəştlər (vergi dərəcəsinin 50% azaldılmasına əsaslanan vergi güzəşti) müəyyən edilmişdir. Xeyriyyə təşkilatları da güzəştlərdən istifadə edir.

Bələdiyyə vergisinin kəmiyyəti mülkiyyətin dəyəri nəzərə alınmaqla müəyyən edilir və bunun üçün yaşayış binasının (mənzilin) dəyərindən asılı olaraq verginin özünəməxsus şkalası tərtib olunur. Bu zaman hesablama hər evdə, yaxud mənzildə 2 nəfərin yaşaması nəzərə alınmaqla aparılır. Əgər mənzildə yaşayanların sayı 2 nəfərdən çox olarsa, bu nəzərə alınmır, lakin mənzildə yalnız 1 nəfər yaşayarsa, onda ona 25% həcmində güzəşt edilir. Əmlak 8 mövcud qiymətləndirmə kateqoriyasından biri ilə təsnif edilir və sonra diferensiasiyalı dərəcələr üzrə vergiyə cəlb olunur.

4. Böyük Britaniyanın vergi islahatları

Böyük Britaniyanın vergi sistemi XX əsrdə formalaşmış, lakin həmin dövrün gəlir vergitutmasının xüsusiyyətləri bu gün üçün də xarakterikdir. 1973-cü ilin vergi islahatları nəticəsində

Böyük Britaniya vergi sisteminin strukturunda əhəmiyyətli dəyişikliklər edildi və onu Ümumi Bazar üzvü olan ölkələrin vergi sistemlərinin strukturuna yaxınlaşdırdı. Hazırda əksər dövlətlərin vergitutma sistemlərində bütün inkişaf etmiş ölkələr üçün xarakterik olan problemlərlə bağlı vacib dəyişikliklər edilir. Vergitutma sahəsində tədbirlər həm leyboristlərin, həm də konservatorların maliyyə-iqtisadi tədbirləri kompleksində vacib yeri tutur.

Ümumilikdə vergi qanunvericiliyinin islahatı vergi sisteminin mürəkkəb strukturu ilə bağlı olan problemlərin həlli edilməsinə, onun əsas prinsiplərinin təkmilləşdirilməsinə, əhalinin və korporasiyaların birbaşa vergitutma sahəsində vergi bazasının genişləndirilməsinə xidmət edir.

Ölkənin vergi islahatları sahəsində iki əsas istiqaməti fərqləndirmək mümkündür:

1) fərdi gəlir vergitutma sisteminin təkmilləşdirilməsi (planlaşdırılan tədbirlər 1987-ci ildə yekunlaşdırılmışdır);

2) korporasiyaların gəlir vergitutması sahəsində dəyişikliklər (1987-1988-ci illər göstərilən tədbirlər kompleksinin yekunlaşdırılması üçün keçid dövrü kimi müəyyən edilmişdi).

Böyük Britaniyada vergi islahatlarının əsasını təşkil edən tədbirlər aşağıdakılardır:

- fərdi gəlir vergisinin aşağı dərəcəsinin 27 %-dən 20 %-dək azaldılması;

- əhalinin gəlirlərinə münasibətdə tətbiq olunan progressiv dərəcələrin çoxpilləli bölgüsünün aradan qaldırılması;

- ər və arvadın gəlirlərinin ayrı-ayrılıqda vergiyə cəlb edilməsi;

- fərdi vergi dərəcələrinin əhəmiyyətli dərəcədə artırılması.

Gələcəkdə inkişaf etməkdə olan ölkələrə dər-

man vasitələrinin və daha ağır xəstəliklərə (QİÇS, malyariya, vərəm) qarşı vaksinlərin əvəzsiz olaraq verilməsi kimi xeyriyyə fəaliyyətinin vergiyə cəlb edilməsi qaydalarının təkmilləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Eyni zamanda, ölkə hökuməti ehtiyacı olan adamlara yardımın göstərilməsinə zəmanət verən tədbirlərin həyata keçirilməsini də zəruri hesab edir.

İngilis iqtisadiyyatının səmərəliliyinin yüksəldilməsinə istiqamətləndirilmiş tədbir kimi

hökumət islahatların, xüsusilə də kapital artımının vergiyə cəlb olunması sahəsində islahatın həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Kapitala sahib olma dövrü 3 ildən artıq olarsa, kapital artımına verginin dərəcəsinin 40 %-dən 22 %-dək, 5 ildən çox olan müddətə isə 10 %-dək endirilməsi nəzərdə tutulur. Müəssisələrin səhmlərinə 5 ildən az müddət ərzində sahib olan işçilərin kapital artımına görə gəlir vergisindən azad edilməsi təklif olunur.

Я.Калбиев

Налоговая система Великобритании и анализ ее основных особенностей

Резюме

В статье рассмотрены общие характеристики налоговой системы Великобритании, исследованы специфические особенности общегосударственных и местных налогов и анализированы осуществляемые налоговые реформы.

Y.Kalbiyev

The tax system of Great Britain and analysis of its basic characteristics

Resume

The article considers general features of the tax system of Great Britain, investigates specific characteristics of state and local taxes and analyses realized tax reforms.

Ədəbiyyat

1. Л.В.Попова, И.А.Дрожжина, В.Г.Маслов. Налоговые системы зарубежных стран. Москва, 2008.
2. А.С.Захаров. Налоговое право Европейского союза: действующие директивы ЕС в сфере прямого налогообложения. Москва, 2007.
3. Налоговые системы зарубежных стран. Под редакцией В.Г.Князева, Д.Г.Черника. Москва, 2001.

